

ЧУПЕТА

УДК 338

Аліна Анатоліївна
alina_chupeta@ukr.net

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІКРОПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

STATE AND THE PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF MICROENTERPRISES
IN UKRAINEасистент, ЕГФ ЗНУ у
м. Мелітополь

Стаття присвячена визначенню змісту та суті мікропідприємництва України. В статті систематизовані основні проблеми розвитку мікробізнесу, а також наведені основні шляхи щодо їх вирішення.

Статья посвящена определению сущности микропредпринимательства Украины. В статье систематизированы основные проблемы развития микро бизнеса, а также представлены основные пути по их решению.

The article is devoted determination of essence of microenterprises' of Ukraine. In the article the basic problems of development by microbusiness are systematized and possible ways of their overcoming are presented.

Ключові слова: підприємництво, мікропідприємство, проблеми розвитку мікропідприємств

Ключевые слова: предпринимательство, микропредприятие, проблемы развития микропредприятий

Keywords: enterprise, microenterprise, problems of development of microenterprises

ВСТУП

В умовах трансформації економіки України до ринкового типу господарювання особливого значення набуває становлення та розвиток підприємництва як основи виробничого потенціалу країни. Важко недооцінити значення капілярів в серцево-судинній системі організму людини, так і значення мікропідприємств в системі національного виробництва. Ефективне функціонування мікропідприємств забезпечує господарство країни гнучкістю, мобілізує фінансові та матеріальні ресурси, значно впливає на процеси зайнятості населення, регулює соціально-психологічну напругу серед населення країни. На відміну від великих підприємств, мікропідприємства зазвичай націлені на задоволення потреб регіону, сприяють підтриманню високого рівня добросовісної конкуренції, а результируючий показник діяльності – прибуток(дохід), впливає на суми податкових надходжень до місцевих бюджетів – джерела фінансування та розвитку соціальної інфраструктури. Тому гармонійний розвиток дрібного підприємництва є запорукою економічного зростання країни в цілому. Однак на шляху свого розвитку підприємство стикається з безліччю проблем. Певну сукупність з них – воно може вирішити власними силами, або залучити експертів, більша частина – проблеми, які повинні вирішуватися на рівні держави.

Дослідженню проблем розвитку малого підприємництва приділено дуже багато уваги науковцями, практиками, працівниками органів державної влади. Вагомий внесок у дослідження ролі малого підприємництва в національній економіці зробили такі вчені: З.С.Варналій, В.Г. Лапуста, М.М. Хурса, Т.А. Говорушко, Р. Хіллари, О. З.Деніга. Дослідженню проблем розвитку та оподаткування малого підприємництва приділили увагу В. Виговська, Г. П'ятницька, Н. Ткачук, О. Іванілова. П.В Круш та Кли-

менко О.В. значну увагу приділи вивченню впливу інфляції на діяльність підприємства. Проблеми автоматизації обліку на підприємстві проаналізовано в дослідженні С.А. Рогачової. В.М. Даніч проаналізував вплив валютних коливань на діяльність підприємств різних галузей економіки. Враховуючи величезну кількість праць з аналізу даного питання, проблеми розвитку дрібного підприємництва залишаються досить дискусійними, що і обумовлює вибір теми дослідження.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є аналіз та систематизація основних проблем розвитку мікропідприємств України, а також формування основних рекомендацій щодо можливих шляхів мінімізації їх впливу на діяльність підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною базою дослідження є наукові праці провідних вітчизняних вчених, статистичні дані, матеріали фахових он-лайн видань у сфері фінансів. При проведенні дослідження використовувались методи аналізу та синтезу, порівняння, структурного аналізу, графічний метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виявлення сутності підприємництва перш за все забезпечується дослідженням літератури щодо визначення сутності даного поняття, функцій та ролі. Проаналізувавши праці вітчизняних вчених та законодавчу базу України, можна зробити висновок, що кожне визначення не суперечить фактичному вираженню підприємництва в сучасному вигляді, сутність малого підприємства зводиться до його економічної та соціальної значущості (табл.1).

Сутність та ознаки підприємництва

Варналій З.С. [1]	Мале підприємництво — це самостійна (за рахунок власних коштів) систематична інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу. Характеризується: економічною самостійністю та автономною волею її суб'єктів; ініціативністю; творчим новаторським характером, інноваційністю; систематичністю; здійснюється на власний ризик і під певну особисту майнову відповідальність; здійснюється з метою одержання надприбутку (підприємницького доходу)
Л.І. Донець [2] Н.Г. Романенко	Підприємництво — це комплекс особливих функцій, які виконуються в економіці, спрямований на забезпечення розвитку і вдосконалення господарського механізму, постійне оновлення економіки господарюючих суб'єктів, створення інноваційного поля діяльності. Особливості: перевага приватної власності на засоби виробництва; юридична та економічна незалежність; спрощена система управління; ініціативний характер діяльності.
Господарський кодекс України [12]	Приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці.
Податковий кодекс України [13]	Підприємництво - це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством. Принципи: вільний вибір видів діяльності; залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян; самостійне формування програми діяльності та вибір постачальників і споживачів вироблюваної продукції, встановлення цін відповідно до законодавства; вільний найм працівників; залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших видів ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством.

Для чіткого розуміння сутності саме мікропідприємства необхідно окреслити основні його параметри. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», усі підприємства (окрім бюджетних установ) можуть належати до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств. Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом з таких критеріїв:

- балансова вартість активів – до 350 тисяч євро;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тисяч євро;
- середня кількість працівників – до 10 осіб.

Галузева приналежність підприємства не береться до уваги [4].

Аналізуючи дані Державної служби статистики, слід відзначити скорочення загальної кількості мікропідприємств. Так, на кінець 2016 р. на території України, окрім території АР Крим та зони проведення антитерористичної операції, загальна кількість мікропідприємств становила 1800736 од., що дорівнює 96,5 % від загальної кількості зареєстрованих, що на 5,76 % (110094 од.) менше за 2015 р. (96,7 % від загальної кількості зареєстрованих) (рис. 1).

Кількість зайнятих працівників на мікропідприємствах у 2016 р. становила 2814,7 тис. осіб, що на 2,2 % менше порівняно з 2015 р. – 2878,6 тис. осіб.

Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг) мікропідприємствами у 2016 р. склав 811546,4 млн. грн., що становить 12,06 % від загального усіма суб'єктами господарювання, що майже на 22 % більше ніж у 2015 р. – 665725,8 млн. грн.

Слід зазначити, що не дивлячись на зменшення загальної кількості підприємств, їх виробнича потужність не знизилась, про що свідчить зростання обсягу реалізованої продукції, адже мікропідприємства є більш гнучкими та пристосованішими до змін на ринку, їм легше переорієнтуватися на існуючий попит та акумулювати для цього необхідні фінансові ресурси.

В ході своєї діяльності мікробізнес стикається з безліччю проблем. Вони виникають як на початку створення власної справи та проявляються в період її здійснення. Вважаємо за необхідне здійснити розподіл цих проблем на зовнішні та внутрішні (рис. 2).

Зовнішні проблеми розвитку мікробізнесу – це фактори та умови, що існують незалежно від підприємства, але здійснюють істотний негативний вплив на розвиток останнього.

Внутрішні проблеми розвитку мікробізнесу – сукупність факторів та умов, що існують в межах підприємства, неавтоматично створюються апаратом підприємства та здійснюють негативний вплив на розвиток останнього.

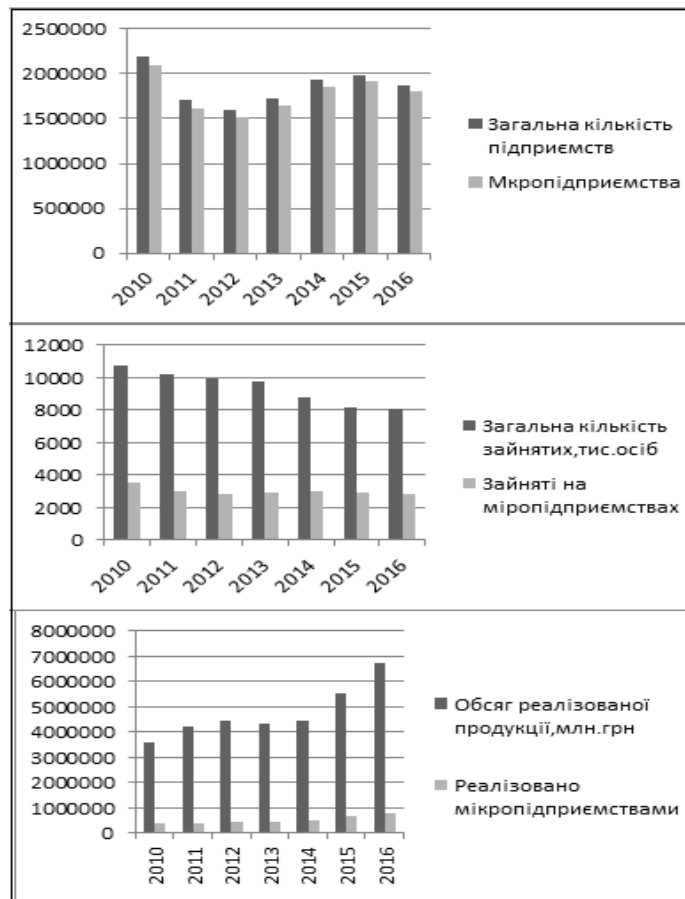

Рис. 1. Показники статистики по мікропідприємствам [11]

Рис. 2. Проблеми розвитку мікропідприємств

Сьогодні, відповідно до Господарського кодексу України, Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» основними напрямками державної політики у сфері розвитку малого підприємництва в Україні є:

- запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності;
- залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних, соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;
- забезпечення фінансової державної підтримки малих підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, зокрема, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;
- гарантування прав суб'єктів малого підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: недопущення монополізму та недобросовісної конкуренції, контроль і охорона земель, лісів та водних ресурсів;
- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва;

– упровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого підприємництва новітніх технологій та технологій, що забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг) [7, 8, 9, 12].

Однак варто зазначити, що більшість з процитованих положень діють лише на папері, адже через низьку інформованість більшості адресатів (мікропідприємств) даних положень навіть не знають про існування таких програм, а також механізм їх здійснення. А до постійних змін в законодавстві підприємці не встигають пристосовуватись.

Державна фінансова підтримка мікропідприємства включає насамперед податкові та кредитні методи впливу на цей сектор економіки. Так існування спрощеної системи бухгалтерського обліку значно підтримує та сприяє розвитку мікробізнесу в Україні, але збільшення розміру бази нарахування податків значно посилює податковий тиск на цих суб'єктів господарювання. Так, наприклад, для 1 та 2 груп платників Єдиного податку розмір щомісячних відрахувань з початку 2015 по 2017 рр. зріс на 32 % та 162 % відповідно. Дещо посилюється податковий тиск і на суб'єктів агросфери, адже з 1 січня 2017 р. припинено дію спеціального режиму оподаткування ПДВ для сільгосппідприємств [13]. Динаміка змін податкового навантаження на діяльність мікробізнесу представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Податкове навантаження на діяльність мікробізнесу

Рік	2015	2016	2017	2018
1 група	121,8	137,8	160	372 ¹ /410 ²
2 група	243,6	275,6	640	746 ¹ /840 ²
3 група	2% від доходу для платника ПДВ; 4% для неплатника ПДВ	3% від доходу для платника ПДВ; 5% для неплатника ПДВ	3% від доходу для платника ПДВ; 5% для неплатника ПДВ	3% від доходу для платника ПДВ; 5% для неплатника ПДВ
4 група	залежить від категорії земель та їх нормативної грошової оцінки			
Загальна система оподаткування	18 %	18 %	18 %	18 %
Мінімальна заробітна плата на 1.01	1218	1378	3200	3723 ¹ / 4100 ²
Прожитковий мінімум на 1.01	1176	1330	1600	1700 ¹

Примітка: 1 - за затвердженням Проектом державного бюджету; 2 - у разі зміни розміру мінімальної заробітної плати до 4100 грн.

Обсяг щорічних асигнувань на державну підтримку підприємництва визначається у видатковій частині Державного бюджету України. Розпорядником цих коштів є Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. Передбачається, що органи державної влади та місцевого самоврядування можуть виділяти для підтримки підприємства кошти в розмірі не менше 0,5 % річних доходів відповідних бюджетів. Однак для отримання цих коштів доведеться витратити багато часу, пройти безліч кабінетів та надати купу документів.

Комерційні банки в носіях рекламного характеру пропонують надання своєї допомоги на фінансування поточної діяльності бізнесу: юридичним особам та фізичним особам-підприємцям. Провівши огляд

основних пропозицій вітчизняних банків, слід відмітити:

1. фізичним особам-підприємцям та юридичним особам банки надають овердрафт – кредитування юридичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності, яке дає можливість профінансувати поточні або ж непередбачувані витрати в сумі, що перевищує залишок на поточному рахунку, в межах встановленого ліміту;

2. отримати кредит може юридична особа, лише після надання усіх необхідних документів та підтвердження своєї кредитоспроможності та платоспроможності, розмір кредиту та відсоткову ставку, умови повернення розглядаються в індивідуальному по-

рядку по кожному зверненню і публічно не оприлюднюються;

3. фізична особа-підприємець може отримати кредит, розмір якого визначається індивідуально;

4. у новоствореного підприємства можливості отримання кредиту не має.

Водночас в Україні існує три потенційно доступні джерела одержання фінансових ресурсів для мікропідприємства:

1. Регіональні фонди підтримки підприємства

2. Український державний фонд підтримки селянських (фермерських) господарств;

3. Державний інноваційний фонд України [10].

Можна зробити висновок, що кредитних джерел для мікропідприємства в Україні практично немає. Головна причина цього — незадовільний стан економіки: спад виробництва, інфляція, безробіття, нестабільність у регулюванні фінансової і банківської діяльності.

Слід відмітити, що головною причиною закриття більшості мікропідприємств є саме зниження купівельної спроможності населення, адже більшість цих установ розташовуються максимально близько кінцевого споживача та націлені на задоволення потреб останніх. Основні показники, що характеризують стан добробуту населення представлені на рис. 3.

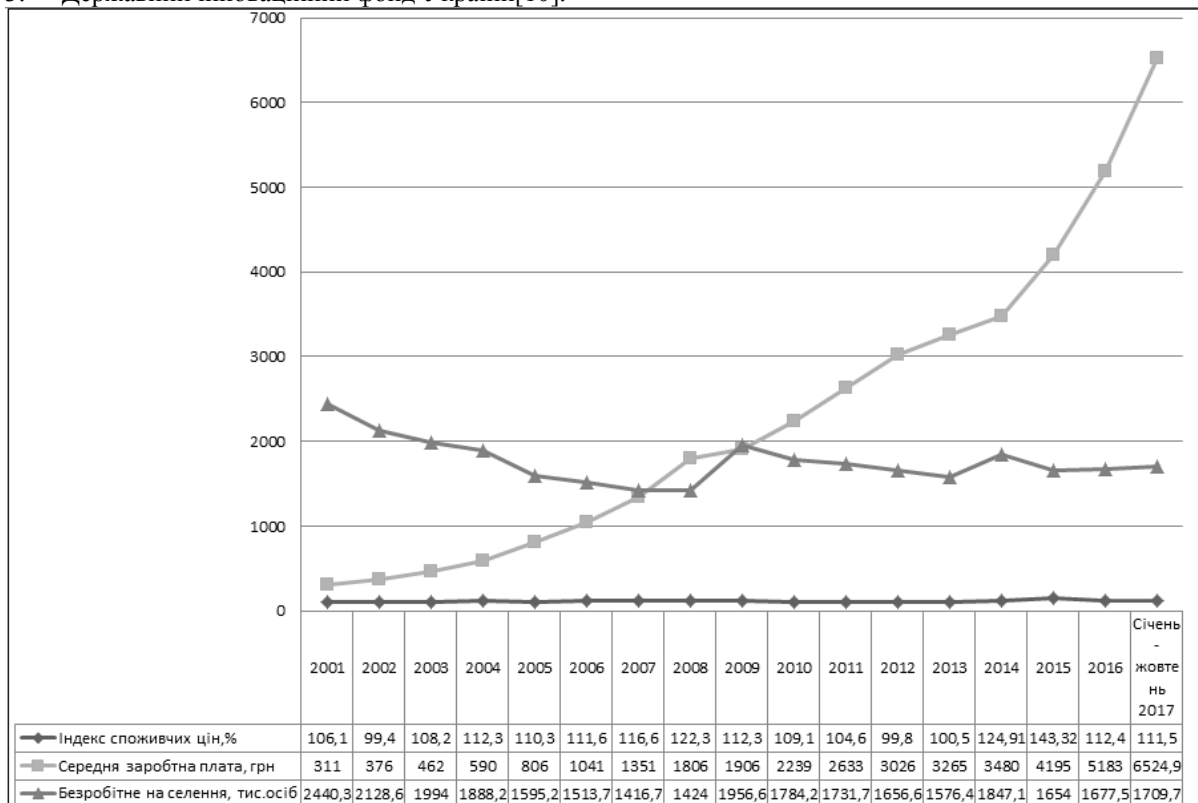

Рис. 3. Показники добробуту населення [11]

Досить сильно прив’язана споживацька поведінка, а також ціни товарів та послуг надаваних мікробізнесом до курсу іноземних валют. Доларизація – це витіснення національної валюти сильнішою – іноземною валютою (переважно долари США), яка використовується у функціях обігу, платежу, нагромадження, міри вартості.

Так, зміна курсу національної грошової одиниці зменшує реальну вартість отримуваних доходів населення, і як наслідок – скорочує обсяг попиту на товари і послуги як імпортних товаровиробників, так і вітчизняних.

Аналізуючи основні показники представлені на рис. 3, слід зробити висновок, що зростання номінальної заробітної плати у січні-жовтні 2017 р., порівняно з 2016 р. на 12,58 % компенсує рівень інфляції, який на кінець жовтня 2017 р. склав 11,5 %. Однак спостерігається незначне зростання кількості безробітного населення – на 32,2 тис. осіб за 10 місяців 2017 р., що у свою чергу впливає на формування попиту на ринку товарів та послуг.

Безперечно, ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від якості управління його операційною та фінансовою діяльністю.

Так, зазвичай, на мікропідприємствах управлінням фінансовою роботою займається бухгалтер, а інколи і сам власник, котрі не завжди обізнані у сфері управління фінансами та їх ефективному використанні. Необхідним також є здійснення фінансового планування та прогнозування, що ігнорується власниками мікробізнесу [6]. А тому включення до штату працівників – економіста чи фінансового менеджера є необхідною умовою здійснення ефективної фінансової роботи, адже як відомо, «гроші повинні працювати», і «сьогодні гроші коштують більше ніж завтра».

Більшість бухгалтерів досі користуються журнальною (паперовою) формою ведення бухгалтерського обліку, на зміну яким має прийти автоматизований облік (програми у вигляді 1С: Підприємство 7.7 та її новіший варіант 1С: Підприємство 8.0, налаштування програми «Клієнт-банк») та звітність (програма елек-

тронної звітності М.Е.Дос, налаштування електронної звітності до Державної служби статистики України), що значно скорочує час на ведення обліку, дозволяє регулярно здійснювати поточний контроль діяльності та вчасно надавати звітність до контролюючих органів [5].

Вагомою проблемою будь-якого підприємства в Україні стає плінність кадрів, причиною якої є низький рівень оплати праці та недосконала мотивація. Наявність об'єктивної та обґрунтованої диференціації заробітної плати є умовою підвищення її мотиваційної функції, а оплата тренінгів, курсів підвищення кваліфікації, семінарів – мають стати постійними неекономічними стимулами.

Більшість власників мікробізнесу обладнують своє виробництво застарілими та неефективними лініями виробництва, а значну частину роботи перекладають на плечі найманих робітників, що і впливає як на незадоволеність працею, так і на якість продукції, а як наслідок – на її конкурентоздатність. Єдиним виходом з цієї ситуації є пільгове кредитування мікропідприємств, а також гнучкі умови лізингу.

ВИСНОВКИ

Викладені питання, звичайно, не вичерпують зміст даної проблеми розвитку мікропідприємництва в Україні. Усе вище наведене засвідчує, що розвиток мікро бізнесу є складним процесом, що потребує вкладення значних зусиль не лише власників (підприємців), але й держави.

Основними напрямками підтримки дрібного підприємництва мають стати:

1. Нормативно-правова підтримка, спрощення дозвільної системи відкриття (закриття) підприємницької діяльності; соціальний захист, безпека та формування сприятливого соціально-психологічного середовища функціонування дрібного бізнесу.

2. Підтримка розвитку кадрового потенціалу малого підприємництва, упорядкування системи оплати праці; створення умов для підготовки та перепідготовки кадрів.

3. Фінансова підтримка, пільгове кредитування, залучення до державних замовлень.

4. Створення «прозорих» фондів державної підтримки підприємців, поширення інформації щодо діяльності останніх; часткова компенсація витрат за кредитними та лізинговими угодами потенційно важливих сфер розвитку економіки.

Вирішення цих проблем наблизить Україну до рівня розвитку бізнесу розвинутих країн і дрібне підприємство стане потужним рушієм економічного і соціального розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія/ Варналій З.С. – [3-те вид.]. – К.: Товариство «Знання», КОО, 2005. – 302 с.
2. Хурса М.М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності: монографія/ Хурса М.М. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 220 с.
3. Донець Л.І., Романенко Н.Г. Основи підприємництва. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 320 с.
4. Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
5. Стригуль, Л.С. Сучасний стан та проблеми автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах України [Текст] / Стригуль Л.С., Ковальов А.Г. // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ": Технічний прогрес та ефективність виробництва №61 - Вестник НТУ "ХПИ", 2010.
6. Проблеми та шляхи вдосконалення управління фінансовою діяльністю суб'єктів підприємництва в Україні / Т.С. Карпова, О.В. Позднякова // Финансы, учет, банки. - 2014. - Вып. 1. - С. 144-152.
7. Аналіз проблем розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/70-1.pdf>
8. Державна підтримка вітчизняного малого бізнесу: стан та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/11.pdf
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
10. Український державний фонд підтримки фермерських господарств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://udf.gov.ua/node/567>.
11. Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
13. Податковий Кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.